

semper absolutio a pœna esset quid minus quam absolutio a culpa, non tamen semper (α) decet quod cui committitur majus, committatur minus (β) : quia absolutio a culpa in nullo casu potest esse nociva, nec impeditiva majoris boni; secus est de absolutione a pœna. De hoc sanctus Thomas, 1^a 2^æ, q. 87, art. 6, in solutione tertii, sic dicit : « Remota macula, sanatum est vulnus peccati quantum ad voluntatem. Requiritur autem adhuc pœna ad sationem aliarum virium animæ, quæ per peccatum præcedens deordinatæ fuerunt, ut scilicet per contraria curentur. Requiritur etiam ad restituendum æqualitatem justitiæ, et ad removendum scandalum aliorum, ut ædificentur (γ) in pœna, qui scandalizati sunt in culpa. » — Hæc ille. — Et multa alia contra argumentum adduci possunt.

Ad quartum, negatur minor. Nec valet probatio : quia, sicut dictum fuit prius (δ), in baptismo non fit relaxatio pœnæ peccatis debitæ, sine satisfactione, immo cum sufficientissima satisfactione, per meritum et satisfactionem passionis Christi, quæ plenarie transfertur in baptizatum. Item, dato quod Papa, mediante sacramento, possit omnem pœnam remittere, hoc non est nisi per completum sacramentum. Non est autem completum ultimata completionem, nisi quælibet pars integralis sacramenti sit completa, scilicet contritio, confessio et satisfactio. Non est autem completa satisfactio, nisi pœnitens per propria opera pœnalia plenarie satisfaciat, vel alius pro eo, vel nisi satisfactio Christi et sanctorum sibi per indulgentiam applicetur ab eo qui potest.

De hoc multum bene ad propositum dicit Durandus (dist. 20, q. 3) : « Pœna, inquit, peccato debita, tripliciter potest dimitti. Uno modo, ex mera gratia, quando offensus totam offensam et pœnam offensæ debitam gratis remittit offensi. Alio modo, quando aliquis pœnam debitam solvit pro alio, ita quod pœna non condonatur gratis, sed solvitur per alium, de voluntate ejus qui fuit offensus. Tertio modo, quando partim remittitur, partim exsolvitur, quod fit quando magna pœna pro modica remittitur. Primus modus et tertius videntur habere locum in indulgentiis, si attenderetur communis usus nominis. Tunc enim dicitur aliquis indulgere alteri delictum contra eum commissum, quando gratis et totaliter remittit culpam seu offensam et pœnam pro culpa debitam, vel quando magnam pœnam condonat pro modica. Quando autem tota pœna exsolvitur per illum qui peccavit, vel per alium loco ejus (quod pertinet ad secundum modum), non dicitur esse indulta, sed soluta. Sed quia, secundum Hilarium (de Trinitate, lib. 4), non res sermoni, sed sermō

rei debet esse subjectus, ideo magis attendendum est ad veritatem rei quam ad proprietatem sermonis. Constat autem, quod solus Deus potest gratis condonare totam pœnam debitam peccato contra præcepta ejus commissio, vel partem pœnæ; vel ille cui super hoc legitur dedisse potestatem. Non apparet autem quod Deus hanc potestatem dedit hominibus (quos solum fecit ministros novi testamenti, et dispensatores mysteriorum Dei), quod ipsi sine sacramentis, quorum sunt dispensatores, possint gratis condonare pœnam pro peccatis debitam, vel partem ejus. Nec etiam mediantibus sacramentis : nam quando tota pœna dimittitur in baptismo, vel pars pœnæ, virtute clavium, in sacramento pœnitentiæ, non dicitur condonari; sed dicitur quod communicatur meritum passionis Christi, ad dimissionem totius pœnæ in baptismo, vel ad dimissionem partis pœnæ in sacramento pœnitentiæ; ita quod de merito pœnæ Christi exsolvitur tota pœna debita peccato, vel pars ejus. Et ideo communiter sequitur quod modus quo valent indulgentiæ, est per modum solutionis pœnæ peccato debitæ, etc. » — Hæc Durandus, et bene.

Et hæc sufficiant ad argumenta contra conclusiones.

Ad argumentum contra quæstionem (α), patet responsio per prædicta.

Et hæc de quæstione sufficiant. De qua benedictus Deus. Amen.

DISTINCTIO XXI.

QUÆSTIO I.

UTRUM PECCATUM VENIALE POSSIT EXPIARI
QUOAD CULPAM PER PŒNAM PURGATORII

CIRCA vigesimamprimam distinctionem 4. Sententiarum, quæritur : Utrum peccatum veniale possit expiari quoad culpam per pœnam purgatorii.

Et arguitur quod non. Quia culpa actualis non deletur nisi per contritionem. Sed post hanc vitam non erit contritio, quæ est actus meritorius : quia tunc non erit meritum, nec demeritum; cum, secundum Damascenum (de Fide Orth., lib. 2, cap. 4), hoc sit hominibus mors, quod angelis casus. Ergo post hanc vitam non dimittitur veniale in purgatorio quoad culpam.

(α) tamen semper. — Om. Pr.

(β) majus, committatur minus. — minus, committatur majus Pr.

(γ) ædificentur. — ædificent Pr.

(δ) Cfr. art. præsent., II, ad primum.

(α) quæstionem. — conclusionem Pr.

In oppositum arguitur. Quia, 1. *Corinth.* 3 (v. 12), per lignum, fœnum, stipulam, venialia intelliguntur. Sed lignum, fœnum, stipula per purgatorium consumuntur. Ergo ipsæ culpæ veniales post hanc vitam remittentur.

In hac quæstione erunt tres articuli. In primo ponentur conclusiones. In secundo, objectiones. In tertio, solutiones.

ARTICULUS I.

PONUNTUR CONCLUSIONES

Quantum ad primum articulum, sit

Prima conclusio : Quod culpa venialis, in eo qui cum gratia decedit, remittitur post hanc vitam in purgatorio.

Hanc ponit sanctus Thomas, presenti distinctione, q. 1, art. 3, q^{1a} 1, ubi sic dicit : « Quidam dixerunt quod post hanc vitam non dimittitur peccatum quoad culpam; et si cum mortali culpa quis decedat, damnatur, et remissionis capax non est. Non autem potest esse quod cum veniali decedat sine mortali; quia ipsa gratia finalis culpam purgat venialem. Veniale enim peccatum committitur ex hoc quod quis habens Christum in fundamento, nimis aliquid temporale diligit; qui quidem excessus ex concupiscentiæ corruptione contingit; unde, si gratia omnino concupiscentiæ corruptionem vincat, sicut in Beata Virgine fuit, non remanet aliquis locus veniali; et ita, cum in morte omnino diminuat et annihilatur ista concupiscentia, potentiæ animæ totaliter gratiæ subiciuntur, et veniale expellitur. — Sed hæc opinio frivola est, et (z) in se, et in sua causa. In se quidem : quia dictis sanctorum et Evangelii adversatur, quæ non possunt exponi de remissione venialium quantum ad pœnam, ut Magister dicit in littera; quia sic tam gravia quam levia in futuro dimittuntur; Gregorius autem (*Dialogorum* lib. 4, cap. 39) leves culpas tantum (6) post hanc vitam remitti perhibet. Nec sufficit quod dicunt, quod hoc dicitur specialiter de levibus, ne putetur nihil grave pro eis nos passuros, quia remissio pœnæ magis aufert gravitatem pœnarum quam pœnat. Quantum ad causam autem, apparet frivola : quia defectus corporalis, qualis est in ultimo vitæ, non aufert concupiscentiæ corruptionem, vel diminuit, quantum ad radicem, sed quantum ad actum; sicut patet etiam de illis qui graviter infirmantur. Nec iterum tranquillat potentias animæ

in tantum ut eas subiciat gratiæ : quia tranquillitas potentiarum, et subiectio earum ad gratiam, est quando inferiores vires obediunt superioribus, quæ legi Dei condelectantur; quod in statu illo esse non potest, cum actus utrarumque impediatur; nisi tranquillitas dicatur privatio pugnæ secundum quid, sicut etiam in dormientibus accidit; nec tamen propter hoc somnus dicitur concupiscentiam diminuere, aut vires animæ tranquillare, aut eas gratiæ subdere. Præterea, dato quod concupiscentiam radicaliter diminueret defectus ille; et vires animæ subderet gratiæ, adhuc hoc non sufficeret ad dimissionem culpæ venialis jam commissæ, quamvis sufficeret ad vitationem futuræ : quia culpa actualis, etiam venialis, non remittitur sine actuali motu contritionis, ut dictum est, dist. 16 (q. 1, art. 2, q^{1a} 3), quantumcumque habitualiter intendatur gratia; contingit autem quod aliquis dormiens moritur in gratia existens, qui cum veniali aliquo obdormivit; et talis non potest actum contritionis habere de veniali ante mortem. Nec potest dici, ut dicunt, quod si non pœnituit actu vel proposito in generali vel speciali, quod sit verum in mortale, propter hoc quod veniale fit mortale dum placet. Quia non quolibet placencia venialis facit peccatum mortale (alias quomodo veniale esset mortale, quia quodlibet veniale placet, cum sit voluntarium); sed talis placencia quæ ad fruitionem spectat, in qua omnis humana perversitas consistit, dum rebus utendis fruimur, ut dicit Augustinus (*De diversis quæstionibus octoginta tribus*, q. 30); et sic placencia illa quæ facit peccatum mortale, est actualis placencia, quia omne peccatum mortale in actu consistit. Potest autem contingere quod aliquis, postquam veniale peccatum commisit, nihil actualiter de peccato cogitet dimittendo vel tenendo, sed cogitet forte quod triangulus habet tres angulos æquales duobus rectis, et in hac cogitatione obdormiat et moriatur. Unde patet quod hæc opinio omnino irrationalis est. Et ideo cum aliis dicendum est, quod culpa venialis in eo qui cum gratia decedit, post hanc vitam dimittitur per ignem purgatorium; quia pœna aliquantulum voluntaria, virtute gratiæ habebit vim expiandi omnem culpam quæ simul cum gratia stare potest. » — Hæc ille. — Intelligendum tamen quod per illam pœnam, sine pluri, non remittitur culpa venialis, nisi pro quanto est cum aliquo motu detestationis peccati venialis, explicite vel implicite. Et hoc intendit sanctus Thomas, ibidem, in solutione quarti argumenti, quod in principio quæstionis recitatum fuit : « Dicendum, inquit, quod post hanc vitam non potest esse meritum respectu præmii essentialis; sed respectu alicujus accidentalis, potest esse, quamdiu manet homo in statu viæ aliquo modo. Et ideo in purgatorio potest esse actus meritorius quantum ad remissionem culpæ venialis. » — Hæc ille.

(z) et. — etiam Pr.

(6) tantum. — Om. Pr.

Eandem conclusionem ponit, *de Malo*, q. 7, art. 11; cujus verba recitata fuere, dist. 16 (α). Unde, in fine responsionis, sic dicit: « Oportet dicere quod venialia remittuntur post hanc vitam, etiam quantum ad culpam, eo modo quo remittuntur in hac vita, scilicet per actum charitatis in Deum, repugnantem venialibus in hac vita commissis. Quia tamen post hanc vitam non est status merendi, ille dilectionis motus tollit quidem impedimentum venialis culpæ, non tamen meretur absolutionem vel diminutionem pœnæ, sicut in hac vita. » — Hæc ille.

Item, ibidem, in solutione noni argumenti, sic dicit: « Remissio peccati venialis in purgatorio, quantum ad pœnam, est ex parte pœnæ purgatorii, quam homo patiundo exsolvit quod debet, et ita cessat reatus. Sed, quantum ad culpam, non remittitur per pœnam, neque secundum quod actu sustinetur, quia non est meritoria; neque secundum quod cogitatur; non enim esset motus charitatis quod aliquis detestaretur (β) peccatum veniale propter pœnam, sed magis esset (γ) motus timoris servilis vel naturalis. Remittitur ergo veniale in purgatorio, quoad culpam, virtute gratiæ: non secundum quod est solum in habitu, quia sic compatitur peccatum veniale; sed prout exit in actum charitatis detestantis veniale peccatum. » — Hæc ille.

Ex quibus potest sic argui pro conclusione: Ad remissionem venialis sufficit actus charitatis detestantis veniale peccatum propter Deum. Sed talis actus potest esse in purgatorio. Ergo, etc.

Sed videtur in dictis sancti Thomæ esse contradictio: quia in *Scripto* dicit quod in purgatorio potest esse actus meritorius præmii accidentalis; in *de Malo* vero negat omne meritum respectu cuiuscunque præmii esse in purgatorio. — Dicitur quod in his non est magna contradictio: quia, in *Scriptis*, accipit meritum large, pro quacunque dispositione ad donum gratiæ vel gloriæ, vel dignitate ad remotionem impediendi gratiæ vel gloriæ; in quæstionibus *de Malo*, sumit meritum strictius, scilicet pro profectu vel augmento spiritualis boni æterni, præsertim gloriæ. Quod patet: nam, ibidem (q. 7, art. 11), arguit sic, sexto loco: « Eiusdem rationis esse videtur quod aliquis mereatur præmium essentielle vel accidentale, et quod ei remittatur peccatum; quia eadem ratione qua aliquis accedit ad unum oppositorum, recedit ab altero. Sed homo post mortem non potest mereri, neque præmium essenziale, neque accidentale. Ergo, pari ratione, non potest percipere remissionem peccatorum venialium aut mortalium. » Ecce argumentum. Sequitur responsio: « Dicendum, inquit, quod meritum

gloriæ essentialis, vel accidentalis, pertinet per se ad profectum spirituales, qui est per augmentum spiritualis boni. » — Hæc ille. — Potest etiam dici quod solum intendit hoc dicere, scilicet quod post hanc vitam non est status merendi eodem modo, nec tot, nec tanta, nec talia, qualia in hac vita, nec univoce dicitur meritum hic et ibi.

Secunda conclusio est quod peccatum veniale in inferno nullo modo potest explari quoad pœnam.

Hanc ponit sanctus Thomas, *de Malo*, q. 7, art. 10, ubi sic dicit: « Ea ratione culpæ debetur pœna, quia culpa ordinatur per pœnam. Homo enim peccando, propria voluntate divinæ justitiæ ordinem prætermisit. Qui quidem hoc modo reparatur, per hoc quod fit de homine justitia, dum contra suam voluntatem punitur secundum Dei voluntatem. Respondet autem perpetua pœna peccato mortali secundum ordinem divinæ justitiæ, et ex ipsa specie peccati, et ex inherencia illius ad subjectum. Ex specie quidem peccati: quia peccatum mortale est directe contra charitatem Dei et proximi, per quam peccati pœna dimittitur. Qui autem contra aliquid peccat, ex hoc ipso meretur ejus beneficio privari: sicut, in rebus humanis, qui contra rempublicam peccat, hoc ipso in perpetuum societate reipublicæ privatur, vel perpetuo exilio, vel morte; in qua, ut dicit Augustinus, 21. *de Civitate Dei*, non pensatur pœna temporis qua quisque occiditur, sed potius quod per mortem in æternum civitatis beneficio privatur, quamvis culpa commissa forte fuerit momentanea, aut brevi tempore perpetrata. Unde et ille qui mortaliter peccat, inquantum contra charitatem peccat, hoc meretur ut remissione privetur, que est effectus charitatis; et si Deus aliquando remittit, non est ex merito hominis, sed ex misericordia sua. Ex parte vero inherentiæ ad subjectum, peccatum mortale perpetuam pœnam meretur. Quia privat hominem gratia, per quam fit remissio peccatorum. Peccato autem manente, non solvitur pœna, quia in operibus Dei nihil potest esse inordinatum. Et ideo, sicut homo qui se in pœnam propiciet, unde per se non posset exire, quantum est in ipso, faceret ut in perpetuum esset ibi; ita etiam qui mortaliter peccat, quantum in ipso est, se in pœnam æternam inducit. Veniale autem peccatum, cum non sit contra charitatem, non meretur pœnam perpetuam ex specie peccati; nec ex parte inherentiæ ad subjectum, per se loquendo, quia non privat gratia; sed per accidens fit irremissibile, peccato mortali conjunctum, inquantum est in subjecto privato gratia; et sic per accidens punitur pœna æterna. » — Hæc ille.

Eandem ponit, præsentī distinctione, q. 1, art. 2, in solutione tertiæ quæstionculæ, ubi sic dicit:

(α) Cfr. dist. 16, q. 1, art. 3, 1, ad 1um.

(β) detestaretur. — detestetur Pr.

(γ) esset. — est Pr.

« Culpa non potest ordinari nisi per penam : quia Deus nihil inordinatum relinquit; ideo nunquam culpam sine pena Deus dimittit. In illis autem qui damnantur, non potest aliqua culpa dimitti, nec aliquis reatus tolli; cum careant charitate, per quam et culpa purgatur, et reatus tollitur (z). Et ideo culpa venialis in eis semper manebit; vel reatus ejus, etiam si ante peccatum mortale veniale dimissum fuisset quoad culpam, manente reatu. Et, propter hoc, damnati de venialibus aeternaliter puniuntur. » — Hæc ille.

Similia dicit in multis locis.

Ex quibus potest formari talis ratio : Omne peccatum irremissibile quoad culpam, per se, vel per accidens, aeternaliter puniuntur. Sed venialia damnatorum sunt irremissibilia. Ergo, etc.

Et in hoc primus articulus terminatur.

ARTICULUS II.

POXENTUR OBJECTIONES

§ 1. — CONTRA PRIMAM CONCLUSIONEM

I. Argumenta Durandi. — Quantum ad secundum articulum, arguendum est contra conclusiones. Et quidem contra probationem primæ conclusionis arguit Durandus indirecte. Ait enim sic (dist. 21, q. 1) : Sciendum quod in peccato mortali sunt tria : scilicet deordinatio actus, in qua consistit macula, sicut in deordinatione membri corporalis consistit turpitudine corporis; privatio gratiæ, que dicitur offensæ; et reatus pænæ. Hæc autem tria sunt in peccato veniali, præter privationem gratiæ. Dicitur ergo peccatum remitti quoad culpam, quando reordinatur actus voluntatis per debitam displicentiam; quoad offensam, quando gratia restituitur; sed quoad reatum pænæ, quando pœna condonatur vel solvitur. Dicendum ergo quod culpa mortalis nullo modo potest dimitti post hanc vitam; nec venialis, si sit cum mortali. Venialis tamen, si sit sine mortali, potest post hanc vitam dimitti.

Primum sic patet. Voluntas in malo obstinata non potest in actu suo reordinari, ita ut velit bonum, et bene. Sed voluntas decedentium cum peccato mortali, est in malo obstinata, tam in hominibus quam in angelis, ut communiter ponunt doctores. Ergo non potest reordinari, ut velit bonum, et bene. Sed aliter non dimittitur peccatum quoad culpam, nisi quia voluntas reordinatur. Ergo, etc.

Et quia aliqui dicunt quod voluntas damnatorum hominum et angelorum potest velle bonum moris ex genere et circumstantiis, licet tale velle non possit esse meritum, propter statum in quo sunt;

ideo additur secunda ratio talis : Ille qui est in suo fine et termino, non potest facere aliquid quod ordinetur ad consecutionem finis vel termini contrarii. Sed decedentes in mortali statim sunt in suo fine et termino, scilicet in inferno, qui est extremus terminus damnatorum, sicut paradisus est extremus terminus beatorum. Ergo non possunt facere aliquid quod ordinetur ad consecutionem finis. Sed dimissio culpæ ad hoc ordinatur. Ergo, etc.

Secundum sic probatur. Quia ad dimissionem culpæ venialis sufficit reordinatio voluntatis per debitam displicentiam; et hanc possunt habere existentes in purgatorio, cum non sint obstinati in malo, sed sint in charitate, nec sint totaliter in termino, sed citra. Ergo in eis potest remitti peccatum veniale quoad culpam. — Hæc Durandus. — In quibus videtur velle quod ad dimissionem venialis quoad culpam sufficit displicentia, dato quod non informaretur charitate, sicut supra dixerat, dist. 16 (z), quod veniale potest remitti in via, mortali non remisso. Et ad hoc amplius discutiendum mota est questio.

II. Argumentum aliquorum. — Contra eandem conclusionem arguunt aliqui (apud Petrum de Palude, dist. 21, q. 1), scilicet quod nulla culpa venialis remittatur in purgatorio, sed in via solum. Quia decedens in gratia, cum moritur; aut recollit de veniali; aut non. Si recollit actu, et penitet, culpa dimittitur; si non penitet, peccat mortaliter, quia eligit a gloria retardari. Si vero non recollit; aut sic est dispositus, quod, si recoleret, peniteret, et tunc dimittitur; aut non peniteret, et sic mortaliter peccat.

§ 2. — CONTRA SECUNDAM CONCLUSIONEM

I. Argumenta cujusdam. — Contra secundam conclusionem arguitur quodam (apud Petrum de Palude, dist. 21, q. 1).

Primo (z). Quia volens malum simpliciter, potest velle bonum secundum quid. Et si homo (y) adherens bono fini per charitatem firmiter, potest nihilominus peccare venialiter; sic e converso, adherens firmiter malo fini, potest secundum quid velle bonum, et sic penitere de veniali.

Confirmatur ratio. Quia magis est dare summum bonum quam summum malum. Si ergo adherere summo bono compatitur malum imperfectum, multo magis contra adherere summo malo compatitur bonum imperfectum.

Secundo. Videtur quod necessaria adherentia

(z) Cfr. dist. 16, art. 2, l.

(y) *Primo.* — Om. Pr.

(y) *Et si homo.* — sicut Pr.

non plus faciat quam voluntaria, quamdiu est voluntaria. Sicut enim illud quod est necessario album, non potest esse nigrum; sic illud quod est voluntarie album, quamdiu vult esse album, non potest esse nigrum. Quod si per voluntatem potest simul esse album et nigrum, pari ratione, si per necessitatem est album, nihilominus cum hoc poterit esse nigrum: quia contrarietas non causatur ex necessario et voluntario, sed ex natura rei intrinseca; quia contrarietas est differentia secundum formam. Cum ergo voluntarie adherens bono fini possit velle malum secundum quid, sicut justus in via potest peccare venialiter, et e contra adherens voluntarie malo fini facere bonum secundum quid, id est, ex circumstantiis, sicut infidelis; ergo, quando sunt in termino cui necessario adherent, et beati possunt peccare venialiter, et damnati poenitere de veniali.

Tertio. Arguitur contra quoddam contentum in probatione conclusionis, scilicet quod peccatum veniale non potest dimitti quoad poenam, nisi dimittatur quoad culpam. Contra hoc potest dubitari. Quia, si nihil aliud impediatur nisi defectus gratiæ, qui impedit poenam mortalis solvi, culpa durante; existens autem (z) in solo veniali habet gratiam, et bona ejus poenalia sunt Deo accepta et grata. Aliter non videretur quod aliqui adulti possent evolare: quia omnes habent multitudinem venialium (quia septies in die cadit justus), quæ quidem in momento mortis possunt deleri quoad culpam; si autem restet solutio poenæ, diu stabunt in purgatorio, et sic non evolabunt; nisi dicatur quod prius satisfecerunt; et tunc remissio poenæ præcessisset remissionem culpæ; quod est propositum, et contra conclusionem.

II. Argumenta Scoti. — Contra eandem conclusionem arguit Scotus (dist. 21, q. 4), probando quod peccato veniali nullo modo debeatur poena aeterna, nec per se, nec per accidens. Et quidem quod non per se, probat tripliciter.

Primo sic. Quia non stat cum charitate debitum poenæ aeternæ. Sed cum charitate stat veniale, non tantum non deletum post actum, sed etiam actualiter commissum; secundum omnes. Ergo, etc. Probatur major. Quia per charitatem est aliquis dignus vita aeterna. Si ergo cum hoc stat debitum poenæ aeternæ, vel ad poenam aeternam, ergo aliquis est dignus simul vita aeterna et poena aeterna. Sed hoc est impossibile: quia nullus potest esse debitor poenæ pro instanti pro quo est ordinatus ad gloriam, quia tunc simul possent stare gloria et aliqua poena. Probatur secundo eadem major. Quia, post actum peccati mortalis, nihil manet de peccato, nisi debitum poenæ. Ergo, si debitum poenæ aeternæ posset stare cum gratia, peccatum mortale non remissum

posset stare cum gratia, eo modo quo manet; et tunc idem esset amicus et inimicus.

Secundo. Quia essentialis poena damnatorum non est poena sensus, sed damni. Illa autem necessario concomitatur quaecumque poenam; quia nulla poena potest stare cum beatitudine. Ergo debitum ad quaecumque poenam aeternam includit debitum ad poenam aeternam damni; et, per consequens, ad poenam essentialis damnationis. Sed ista non correspondet veniali.

Tertio. Quia peccatum veniale et mortale sunt improporcionabilia in ratione malitiæ, vel offensæ: quia infinita venialia, si essent, non aequarentur uni mortali in ratione offensæ; quia nec omnia ista averterent a fine ultimo, sicut unum mortale. Ergo poena secundum justitiam correspondens mortali, improporcionabiliter et in infinitum excedit poenam debitam veniali. Sed non improporcionabiliter et infinitum intensive excedit; quia qualibet poena secundum intensionem finite solum excedit vel exceditur ab alia. Ergo hoc erit secundum extensionem. Ergo non debetur veniali de per se poena aeterna.

Secundo arguit quod nec per accidens debeatur sibi poena aeterna, quando conjungitur mortali. Quia Deus semper punit citra condignum. — Et esto quod simpliciter secundum rigorem puniret usque ad condignum, omnino injustum esset poenam aeternam infligere pro illo cui secundum se debetur poena temporalis. Quantumcumque enim conjungatur alteri, hoc non facit illud in infinitum exire illud genus culpæ. Ergo non juste correspondet sibi poena in infinitum excedens. — Hæc Scotus, in forma.

Et in hoc secundus articulus terminatur.

ARTICULUS III.

PONUNTUR SOLUTIONES

§ I. AD ARGUMENTA CONTRA PRIMAM CONCLUSIONEM

I. Ad argumenta Durandi. — Quantum ad tertium, respondendum est objectionibus supradictis. Et quidem, ad dicta Durandi, dicitur quod suum præambulum aliqua falsa continet. « Primum est, quod culpa et macula sunt idem. Hoc enim non videtur verum. Quia privatio omnis pulchritudinis dicitur et est formaliter macula. Unde, cum gratia sit nilor animæ, privatio gratiæ potest dici macula, et non solum ipsa deordinatio actus. — Item, ubi nullus est actus, ibi nec ordinatio nec deordinatio actus. Sed in peccato omissionis nullus est actus, sed privatio actus debili; et tamen est ibi culpa et macula, quia non habet debitam pulchritudinem.

Ergo oportet quod per deordinationem actus intelligat etiam privationem actus.

« Secundum falsum, est quod offensa non est nisi privatio gratiae. Hoc enim non videtur verum. Quia sic in veniali, per quod non privatur gratia, nulla esset offensa, sicut ipsi dicunt. Sed hoc videtur falsum, quia est ibi levis offensa. — Item, per secundum peccatum mortale non privatur gratia actu, sed solum aptitudine. Ergo, si offensa Dei non est nisi privatio gratiae, in solo primo peccato mortali est offensa actu, ubi solum est privatio gratiae actu; in aliis autem non esset offensa, nisi solum aptitudine. — Item, secundum Durandum, in Deo non cadit offensa secundum affectum, sed solum secundum effectum, qui est punitio. Quod utique verum est, nisi secundum praescientiam et praedestinationem, qua odit praescitos, et diligit praedestinos; item secundum praesentem justitiam, eo modo quo dicitur Deus poenitentia placari, et culpa offendi; sicut dicitur aliquem scribere in libro vitae de novo per poenitentiam, et delere de novo per culpam. — Item, si, secundum arguentem, offensa Dei non est nisi punitio Dei; ergo non solum privatio gratiae, sed etiam obligatio ad poenam, et executio in purgatorio vel inferno, dicitur offensa. Et tunc remittetur peccatum quoad offensam, quando poena in purgatorio solvitur, quia tunc punitio Dei amovetur; vel quando a flagello Deus cessavit in hac vita, et quando (x) poena debita secundum iudicium Dei tollitur vel diminuitur; quia tandiu Deus videtur iratus, quamdiu punit vel punire intendit, tenens hominem in reatu poenae: ita quod sicut in restitutione gratiae est remissio offensa, quia per hoc Deus se habet ad modum reconciliati, quia reddit bonum quod ad modum irati abstulerat; sic quando removet malum quod ad modum irati intulerat. — Si dicatur quod privatio gratiae pro tanto magis dicitur offensa quam alia poena, quia est major poena quam quaecumque alia; — licet hoc sit verum de poena hujus vitae, saltem poena inferni damni, quae est privatio gloriae, et poena sensus aeterna, cum includat etiam istam, est major poena; ergo magis debet dici offensa. Non ergo bene dicitur quod sola privatio gratiae sit offensa peccati. — Item, idem sunt offensa et ira, sicut offensus et iratus. Sed simulstant ira Dei et gratia: quia sicut homo aliter irascitur hosti quem vult exterminare, et aliter filio quem vult castigare, est etiam ira per zelum ad hominem quem diligimus; sic Deus non solum irascitur malis quos vult exterminare, sed bonis quos vult castigare, juxta illud (3. Regum 8, v. 46 et 50), *Irascereis...*, et propitius eris (6). Et ira Dei est ad illos qui sunt in purgatorio, qui tamen sunt

in gratia et in peccato veniali, ubi est aliqua offensa, licet levis. Unde posset dici quod illud idem quod est in peccato reatus respectu peccantis, est offensa respectu Dei. Unde offensa Dei non est aliud quam voluntas et propositum puniendi. Sed offensa gravis, est propositum inferendi poenam aeternam, vel sensus, vel etiam damni, juxta illud (*Ephesior.* 2, v. 3): *Eramus natura filii irae*. Et sic diceretur offensa in Deo, non solum per effectum, sed etiam secundum affectum. Qui affectus mutatur non secundum quod in se est, sed secundum quod relatione rationis comparatur ad nos: Quamdiu enim homo est obligatus ad poenam, Deus vult eum punire; quancito est liberatus a reatu poenae, Deus non vult plus eum punire (x); et est una et eadem voluntas non mutata, qua vult modo punire, et vult modo punisse et non punire. » — Haec omnia sunt dicta Petri de Palude (dist. 21, q. 1). Et concordant cum his quae super eadem materia dicta fuerunt, dist. 16, q. 1.

Tertio principaliter, dicitur quod secunda ratio quam Durandus adducit ad probandum primum dictum, vel primam conclusionem suam, pati potest calumniam. « Quia, ut dicit Petrus (ibid.), licet existens in termino non possit moveri ad illum terminum quem habet, tamen existens in termino violento potest moveri ad terminum oppositum naturalem: sicut leve existens in centro, movetur sursum; et grave existens sursum, movetur deorsum. Unde, cum homo naturaliter fugiat miseriam, et appetat beatitudinem, licet existens beatus non possit agere aliquid ex quo fiat miser (sicut ignis existens sursum, non movetur deorsum, nec terra e contra); tamen qui est damnatus vellet salvari, et potest ad hoc agere (sicut ignis in centro existens, nisi prohiberetur, tenderet sursum, et terra e contra). Liberum autem arbitrium non potest cogi ad hoc quod naturaliter appetit, nec ad illud quod naturaliter fugit. — Item, finis et bonum sunt idem. Et quamvis finis habeat rationem ultimi, non tamen omne ultimum est finis, sicut mors, quia non est quid bonum. Ita et hi qui sunt in inferno, etsi in ultimo termino sunt, non tamen sunt in fine suo, quia non sunt in bono; et quia adhuc distant a fine, semper moventur ad finem, et desiderant finem. Nisi dicatur quod sicut grave existens ultra eorum, non moveretur ad centrum, cessante influentia coeli super ipsum; sic in proposito: quia de orbe transferet eum Deus; unde, subtracta influentia primi agentis, quam subtractionem meruit damnatus, non movetur ad bonum. »

Haec Petrus.

Mihi videtur quod nec ratio Durandi, nisi addatur, sufficienter concludit. Et similiter, quod Petrus aliqua falsa dicit in sua impugnatione. Quod enim

(x) quancito. — quancitoque Pr.

(6) In Vulgata legitur: *Iratus tradideris eos...*, et propitius habebis.

(x) a verbo quancito usque ad punire, om. Pr.

ratio Durandi non bene concludat, satis bene ostendit Petrus : quia damnatus, per hoc quod est in inferno et extrema miseria pœne, non adheret immobiliter tali miserie quasi ultimo fini; immo summe odit eam; nec impeditur per hoc a desiderio beatitudinis oppositæ, vel mediorum ad ejus consecutionem. Sed oportet addere prædictæ rationi, quod damnatus tanquam fini ultimo adheret alicui perverso fini, contrario fini omnium rectarum voluntatum, puta quia fruitor seipso; et omnia quæ vult deliberate et elective, refert ad illum finem, vel saltem non refert actu vel habitu ad rectum finem; et sic in omnibus quæ elective et deliberate vult, peccat, prout ostendit sanctus Thomas, dist. 50 hujus *Quarti*, q. 2, art. 1, q^{da} 1, ubi sic dicit: « In damnatis potest duplex voluntas considerari: scilicet voluntas deliberativa, et voluntas naturalis. Naturalis quidem non est eis ex seipsis, sed ex auctore (x) naturæ, qui in natura posuit hanc inclinationem, quæ naturalis voluntas dicitur. Unde, cum natura in eis remaneat, secundum hoc bona poterit in eis esse voluntas naturalis. Sed voluntas deliberativa, est eis ex seipsis, secundum quod in potestate eorum est inclinari per affectum ad hoc vel illud. Et talis voluntas in eis est solum mala. Et hoc ideo, quia sunt perfecte aversi a fine ultimo (y) recte voluntatis; nec aliqua voluntas potest esse bona, nisi per ordinem ad finem prædictum; unde, etiam etsi aliquod (z) bonum velint, non tamen bene volunt illud, ut ex hoc voluntas eorum bona dici possit. » — Hæc ille. — Et, in secunda quæstioncula (2) ostendit quod « damnati non poenitent de peccatis per se, quia voluntas malitiæ peccati in eis remanet; sed per accidens, inquantum affliguntur de pena quam pro peccato sustinent. » Item, 4. *Contra Gentiles*, cap. 95, sic dicit: « Anima est in statu mutabili quamdiu corpori unitur, non autem postquam fuerit a corpore separata. Dispositio enim animæ movetur per accidens, secundum aliquem motum corporis deservientis animæ ad proprias operationes: ad hoc enim naturaliter datum est ei, ut, in ipso existens, perficiatur quasi ad perfectionem mota. Quando ergo erit a corpore separata, non erit in statu ut moveatur ad perfectionem, sed ut in fine adepto quiescat. Immobilis ergo erit voluntas ejus quantum ad desiderium ultimi finis. Ex ultimo autem fine dependet tota bonitas vel malitia voluntatis: quia bona quæcumque aliquis vult in ordine ad bonum finem, bene vult; male autem quæcumque in ordine ad malum finem. Non est ergo voluntas animæ separata mutabilis de bono in malum, vel e contra; licet sit mutabilis de uno

volito in aliud, servato tamen ordine ad eundem ultimum finem. » — Hæc ille. — Ex quibus apparet causa impœnitentiæ damnatorum, et insufficiencia rationis Durandi; et quod Petrus falsum dicit, si intendat asserere quod in damnatis nulla est naturalis inclinatio voluntatis ad bonum, nec aliqua bona volitio qualicumque bonitate. Hoc enim falsum est, ut prius patuit.

Quarto, dicitur contra Durandum, quod ad peccati venialis dimissionem, non sufficit qualiscumque reordinatio voluntatis, nec in hoc sæculo, nec in purgatorio; sed solum illa quæ est contritio formata per gratiam, aut alius actus charitatis contritionem virtualiter includens. De hoc sanctus Thomas, *de Mala*, q. 7, art. 10, ubi arguit sic, sexto loco: « Contingit quandoque quod aliquis, in peccato mortali moriens, poenitet de aliquo veniali commisso, mutans in hac vita voluntatem suam quam habuerat de peccando venialiter. Sed in eadem voluntate remanet anima, in qua de hoc corpore exit. Ergo non erit in eo qui sic decedit, peccatum veniale post mortem. Non ergo pro eo æternaliter punietur. » Ecce argumentum. Sequitur responsio. « Dicendum, inquit, quod peccatum, postquam transit actu, potest manere reatu; quem non tollit quælibet mutatio voluntatis, sed solum illa quam charitas operatur. » — Hæc ille. — Ex quo patet quod probatio Durandi est insufficiens; quia ad remissionem peccati venialis non sufficeret displicentia illius peccati, nisi adesset gratia.

II. Ad argumentum aliquorum. — Ad objecta aliorum contra eandem conclusionem, dicitur quod illud argumentum patitur multiplicem calumniam, sicut ostendit Petrus (dist. 21, q. 1), dicens quod « duo ultima membra divisionis ibidem posita, sunt falsa. Dispositio enim habitualis bona nunquam delet culpam, nisi adjuncta actuali displicentia aliqua. Et similiter, dispositio habitualis mala nunquam facit peccatum, cum illud in actu et non in habitu consistat; nisi quando conjungitur actui; sicut si quis cognoscens uxorem propter voluptatem, paratus esset habitu idem facere cum non sua. Similiter non omnis poenitentia de veniali delet peccatum ipsum, quia potest esse nimis imperfecta. — Item, si non vult poenitere pro nunc, non propter hoc peccat mortaliter: non enim tenetur homo plus peccatum expiare quam vitare; unde, si sine mortali potest homo non vitare veniale, ita sine mortali potest non poenitere de veniali. Et hæc ratio valet ad probandum quod non est necesse venialia confiteri, cum nec sit necesse ipsa non committere, nec per consequens expiare, et multo minus isto vel illo modo expiare. Videretur autem posse tolerari (x) dictum aliquorum, quod scilicet non plus

(x) auctore. — auctore Pr.

(y) in eis est solum mala. Et hoc ideo, quia sunt perfecte aversi a fine ultimo. — est in eis volitio Pr.

(z) aliquod. — aliud Pr.

(2) quæstioncula. — conclusionem Pr.

(x) tolerari. — colorari Pr.

retardetur quis a gloria per culpam cum poena, quam per solam poenam. Quia non plus est in tempore cum instanti, quam in tempore sine instanti: sicut non est major linea cum quatuor punctis quando est divisa, quam primum esset cum duobus tantum quando erat indivisa; quia indivisibile additum divisibili non reddit ipsum majus. In illo autem instanti quo anima de corpore egreditur, toto conatu de omnibus peccatis dolet; et per consequens omnis culpa sibi remittitur, et illo toto tempore residuo pro sola poena torquetur. Et sive (x) in illo instanti est in purgatorio, sive non, nihil refert, cum instans non addat ad durationem. Unde tamdiu est ibi sine culpa, cum poena sola, quamdiu si esset cum utroque, et pro utroque; cum propter culpam non sit ibi nisi per solum instans. — Sed ad hoc dicendum est quod, licet non sit ibi plus de tempore cum instanti primo vel ultimo, quam sine eo; tamen, si culpa esset dimissa ante instans mortis, esset diminutum aliquid de poena, quod non est quando est dimissa in instanti mortis. Diceret etiam aliquis, quod non oporteret in illo instanti quod omnis culpa dimittatur, cum possit habere tantum multitudinem venialium quod nullo uno actu est sufficiens displicentia quoad omnia, et sic secundo vel tertio actu displicentie delebuntur. — Item, alicui posset videri quod poenitentia de veniali tolleretur omnem reatum. Quia plus distat poena aeterna a temporali, quam poena temporalis a non poena, positive loquendo; quia plures gradus poenitalitatis ponit poena aeterna supra temporalem, quam includat temporalis, cum infinites quaelibet poena temporalis includatur in aeterna. Si ergo poenitentia de mortali consumit illam aeternitatis, et sic quasi infinitas poenas temporales, multo magis poenitentia de veniali consumit totam poenam temporalem. — Sed hoc non valet. Quia poenitentia de mortali non absolvit per se a poena aeterna, sed per accidens, in quantum scilicet restituit amicitiam, cum qua non stat poena exterminans, quia nullus amicus vult semper separari ab amico; sed de temporali poena diminuit secundum quantitatem contritionis, sive in mortali, sive in veniali. Sed poenitentia in purgatorio, vel nihil diminuit de poena, vel minus quam poenitentia in hac vita: cum in hac vita sit poenitentia magis fructuosa quam in alia; immo, respectu mortalis, in alia vita non est fructuosa. Ergo plus retardatur a gloria qui non poenitet hic de veniali, quam qui poenitet. — Ad argumentum ergo dicendum quod velle retardationem gloriae, non est de se mortale: quia velle ad tempus separari ab amico, non est contra amicitiam. Unde velle longam vitam, etiamsi homo advertat quod per hoc retardatur a vita beata, non est propter hoc mortale. Non enim omnis charitas cupit dissolvi et esse

cum Christo; sed perfecta charitas; alia autem non. Nec hoc est solum propter majus meritum, sed etiam quia non vult expoliari, naturaliter refugit mortem. Sed velle perpetuari in hac vita, non est sine mortali. Velle autem prolongari propter delicias, non est sine veniali. Non ergo verum dicunt, quod tantum retardat sola poena quantum culpa et poena, si accipiat respectu ejusdem culpae. » — Haec Petrus, et bene, et conformiter quoad aliqua sancto Thomae, *de Malo*, q. 7, art. 11, ubi arguit sic, decimosexto loco: « Quando est aliquod magnum bonum quod differtur, et imminet magnum malum, excitatur intensive desiderium ad consequendum bonum et evitandum malum. Sed animae separatae, quae est purgatorio obnoxia, imminet magnum malum, scilicet acerba poena purgatorii; et differtur a maximo bono separato, scilicet a vita aeterna. Ergo statim excitatur in ea fervens desiderium. Sed fervor charitatis non compatitur secum veniale. Ergo in purgatorio anima separata veniale habere non potest. Non ergo potest veniale peccatum in purgatorio remitti. » Ecce argumentum. Sequitur responsio: « Dicendum, inquit, quod illa ratio non concludit quod peccatum veniale in purgatorio non remittitur, sed quod statim ibi remittitur. Et hoc satis videtur probabile. » — Haec ille.

Videtur tamen falsum esse ultimum quod dicit Petrus, scilicet quod non omnis charitas cupit dissolvi et esse cum Christo. Nam sanctus Thomas, in *de Virtutibus*, quest. *de Charitate*, art. 11, arguit sic, octavo loco: « Quicumque habet charitatem, plus amat vitam aeternam quam vitam temporalem. Sed quilibet homo tenetur ad actus charitatis. Ergo quilibet homo tenetur ad hoc quod vitam aeternam praeferat vitae temporali. Sed, sicut Augustinus dicit (in 1^a Epist. Joan., tract. 5), charitas, cum ad perfectionem venerit, dicit: *Cupio dissolvi et esse cum Christo* (Philipp. 4, v. 23). Ergo quilibet tenetur habere perfectam charitatem. » Ecce argumentum. Sequitur responsio: « Dicendum, inquit, quod in homine sunt duo affectus: unus charitatis, quo anima desiderat esse cum Christo; alius autem naturalis, quo anima refugit separari a corpore; qui adeo est homini naturalis, quod eum *Petro nec senectus abstulit*, ut Augustinus dicit, super Joannem (tract. 123). Ex conjunctione ergo horum duorum effectuum vult anima sic conjungi Deo, quod non separetur a corpore, secundum illud Apostoli, 2. *Corinth.* 5 (v. 4): *Nolumus expoliari, sed supervestiri; ut absorbeatur quod mortale est, a vita*. Sed quia hoc est impossibile (quamdiu enim sumus in corpore, peregrinamur a Domino, ut ibidem (v. 6) subditur), insurgit quidem contrarietas inter praedictos affectus. Et quanto charitas est perfectior, tanto sensibilius affectus charitatis vincit affectum naturae. Et hoc ad perfectionem charitatis pertinet. Unde et Apostolus, ibidem (v. 8),

subdit: *Audemus autem et bonam voluntatem habemus, magis peregrinari a corpore, et præsentem esse ad Dominum.* Sed in his in quibus charitas est imperfecta, etsi affectus charitatis vincat, tamen, ex repugnantia naturalis affectus, redditur insensibilis victoria charitatis. Quod ergo aperte et indubitanter, sive audacter, ut Apostolus dicit, dicat, *Cupio dissolvi et esse cum Christo*, hoc perfectæ charitatis est. Sed quod qualitercumque, licet insensibiliter, præferat anima fruitionem Dei unioni corporis, est de necessitate charitatis, δ — Hæc ille. — Et similia dicit, 2^a 2^æ, q. 24, art. 9, in solutione tertii. — Potest tamen dictum Petri concordari cum dictis sancti Thomæ: ut dicatur quod qualibet charitas, sive incipiens, sive proficiens, sive perfecta, cupit dissolvi et esse cum Christo, voluntate antecedente, non autem voluntate consequente; vel voluntate conditionata, non autem voluntate absoluta; vel voluntate ut est natura, non autem voluntate ut est ratio vel rationationem sequens; et multis aliis modis; si tamen dictum Petri tenere debeat in hac parte.

Unde Durandus facilius se expedit de hoc argumento, et satis concorditer sancto Thomæ. Dicit enim (dist. 21, q. 1) quod « nec positio illa, nec ratio sua valet. Quia contingit aliquem in charitate existentem cum multis venialibus, obdormire, et dormiendo mori. In tali autem, non pœnitere de peccato veniali nullum novum peccatum est; cum pro tunc non (α) sit in potestate ejus pœnitere. Ergo aut talis damnabitur, aut salvabitur. Non damnabitur, cum sit in charitate. Nec salvabitur, nisi dimissa culpa veniali, quam secum portavit. Ergo necesse est quod culpa venialis post hanc vitam dimittatur. — Nec ratio aliorum cogit. Quia qui in fine non pœnitet de peccato veniali, aut (β) quia de illo non recolit, aut, si de illo recolit, non tamen pœnitet, non oportet quod peccet mortaliter. Et cum probatur quod talis videtur velle dilationem suæ gloriæ; — non est verum. Quia, si dilatio gloriæ sequatur ad commissionem culpe venialis, non tamen oportet quod sit volita, vel cognita. Item, nec propter hoc differtur gloria: quia in purgatorio simul cum solutione pœnæ potest culpa dimitti; et ita tantum retardat sola pœna, quantum simul culpa et pœna. » — Hæc Durandus, et bene, præter ultimum, quod sufficienter improbat Petrus supra.

Ex quibus patet ad argumentum. Quia assumit sex falsa. Primum est quia supponit quod moriens cum charitate et venialibus semper vigilet, aut sit in statu utendi ratione. Secundum falsum est quod quicumque, in articulo mortis, recolens de veniali, et non actualiter de ipso pœnitens, peccet mortali-

liter. Tertium est quod sola habitualis dispositio constituat ac diluat peccatum. Quartum est quod quicumque non pœnitet de veniali in mortis articulo, eo ipso velit retardari a gloria. Quintum est quod, in omni casu, volens retardari a gloria, peccet mortaliter, qualicumque modo velit illam retardationem, scilicet vel in se, vel in sua causa, vel in suo antecedente, explicite vel implicite, vere vel interpretative, etc. Sextum est quod quæcumque pœnitentia deleat veniale, quantumcumque debilis vel remissa sit. Et multa alia falsa continet.

§ 2. — AD ARGUMENTA CONTRA SECUNDAM CONCLUSIONEM

I. Ad argumenta cujusdam. — Ad primum contra secundam conclusionem, respondet Petrus (dist. 21, q. 1), dicens quod « adherens malo fini potest velle aliquod bonum, nisi sit tali adhesioni oppositum. Sic autem est in damnatis, qui perfecte adherent odio Dei, quia odiunt quidquid ille diligit. Unde eligunt de nullo pœnitere, quia sciunt pœnitere Deo esse placitum. — Quod autem veniale sine mortali non possit remitti, dictum est, dist. 16. » — Hæc Petrus, et bene. — Et potest confirmari per dicta beati Thomæ. Ipse namque dicit, *de Malo*, q. 7, art. 11, in solutione septimi, quod « anima post mortem transit in alium statum angelis conformem. Unde eadem ratione non potest peccare venialiter, sicut nec angelus. » — Hæc ille. — Cur autem angelus non potest peccare venialiter, ostendit, eadem questione, art. 9, dicens: « In angelo bono vel malo peccatum esse non potest veniale. Cujus ratio est, quia angelus non habet intellectum discursivum, sicut nos habemus. Hoc autem pertinet ad rationem intellectus discursivi, ut principia seorsum interdum consideret, et conclusiones seorsum; et sic contingit quod ab uno intellectu in alium discurrat, nunc hoc, nunc illud considerans. Hæc autem discursio in intellectu deiformi esse non potest; sed semper conclusiones considerat in ipsis principiis, absque omni discursu. Dictum est autem (*de Malo*, q. 2, art. 6, arg. 13) quod sic se habet finis ad ea quæ sunt ad finem in appetibilibus et operativis, sicut se habet principium ad conclusiones in demonstrativis. Unde in nobis contingit quod cogitamus vel afficimur circa ea quæ sunt ad finem tantum, et quandoque solum circa finem. Quod in angelis esse non potest, sed semper motus mentis angelicæ simul fertur in finem et ea quæ sunt ad finem. Unde nunquam in eis potest esse deordinatio circa ea quæ sunt ad finem, nisi simul existente deordinatione circa finem ipsum. In nobis autem contingit esse deordinationem circa ea quæ sunt ad finem, per peccatum veniale, mente hominis habitualiter existente firma in fine. Et ideo in hominibus contingit esse peccatum veniale sine mortali;

(α) non. — Om. Pr.

(β) aut. — Om. Pr.

non autem in angelis; sed omne (α) peccatum in eis est per aversionem a fine ultimo, quod facit peccatum mortale; ex hoc enim angelus peccat, quod inhæret alicui bono creato, avertendo se a bono increato. » — Hæc ille. — Sic, in proposito, dico quod anima separata, omnia quæ vult, vult actualiter propter ultimum finem cui adhæret, sive voluntum sit finis, sive ad finem. Et quia anima damnata adhæret ultimate perverso fini, omnia alia refert actu et habitu ad malum finem; ideoque omnis ejus volitio electiva, id est, non mere naturalis, est peccatum mortale; ac per hoc non potest esse dispositio, sed indispositio ad poenitentiam et peccati remissionem et justificationem. De hoc etiam dictum est in responsione ad objecta Durandi.

Ad confirmationem, patet per idem; quia sola adhæsiō ad malum finem non est sufficiens causa impoentitiæ damnatorum, nec incompatibilitatis bonorum actuum secundum quid; sed perfecta aversio ab ultimo fine rectæ voluntatis, et perfecta adhæsiō mali finis, et relatio omnium volitorum ad perversum finem actualis et habitualis, ut dictum est.

Ad secundum patet per idem. Quia sola finis necessaria adhæsiō non est sufficiens causa illius incompatibilitatis, sed inseparabilitas affectionis finis et eorum quæ sunt ad finem: quia eodem motu voluntas animæ separatæ fertur in utrumque, ut dictum est; ideo nec anima beata potest velle malum secundum quid, sic quod illud velit male; nec anima damnata potest elective velle bonum secundum quid, sic quod illud velit bene.

Ad tertium respondet Petrus (dist. 21, q. 1), dicens: « Nunquam pœna ante quam culpa dimittitur, quia tamdiu durat obligatio ad pœnam, quamdiu culpa; et est contradictio quod aliquis sit in culpa, et non sit dignus pœna. Hoc ergo non est quia ejus opus non sit Deo acceptum, sed quia non est acceptum ad hoc, vel quia ipse non ordinat ad hoc, vel, ordinando, intensionem deordinat. Sicut si dicat: *Volo pro verbo otioso quod dixi, dare elemosynam, ut non sustineam aliam pœnam; non tamen poenitet me dixisse, et propono iterum dicere*, contra rationem est hæc voluntas, et est novum peccatum, pro quo meretur novam pœnam. — Ad quod dicendum quod, sicut in die septies cadit justus, sic septies resurgit. Non enim requiritur in speciali contritio de venialibus; sed qualibet die perfectus poenitet de omni veniali, et in speciali de illis quæ memorie occurrunt; et sic contritio præcedit satisfactionem; et potest evolare, quia in hac vita satisfecit. Ergo, quia culpa est in hoc quod facit homo quod non debet, vel omittit quod debet; per oppositum, culpa remittitur quando illud debitum quod faciebat culpam, remittitur.

(α) omne. — esse Pr.

Hoc autem est quando voluntas prius deordinata, vel non ordinata (α), reordinatur per contritionem. Non enim potest homo facere quin culpa fuerit; sed quando facit quod potest contra illud quod peccavit liberum arbitrium quo peccavit, dicitur culpa remissa; quia non plus dicitur facere contra debitum, ex quo, quantum potest, ad id quod est debitum revertitur. Sed quantum ad maculam, peccatum dimittitur, quando gratia ablata (β) restituitur, vel dispositio ad perditionem gratiæ tollitur (γ). Sed quoad offensam, quando voluntas nocendi vel puniendi mutatur, non subjective ex parte Dei, sed objective ex parte creature. Hæc tamen omnia sint dicta sine assertionem. » — Hæc Petrus, et bene quoad hoc quod dicit, quod impossibile est peccatum veniale prius remitti quoad pœnam, quam remittatur quoad culpam; et similiter quod perfectorum venialia, et aliorum cum usu rationis exeuntium de hac vita cum charitate, remittantur communiter in hac vita.

Unde beatus Thomas, *de Malo*, q. 7, art. 11, sic dicit: « Ad hujus questionis evidentiam, oportet præintelligere quid sit peccatum remitti. Quia nihil aliud est quam peccatum non imputari; unde, in Psalmo 31, cum premisisset (v. 1), *Beati quorum remissæ sunt*, etc., quasi exponens, subdit (v. 2), *Beatus vir cui non imputavit Dominus peccatum*. Imputatur autem peccatum alicui, inquantum per ipsum impeditur homo a consecutione ultimi finis, qui est beatitudo æterna; a qua impeditur homo per peccatum, et ratione culpe, et ratione pœnæ. Ratione culpe quidem: quia, cum beatitudo æterna sit perfectum hominis bonum, non compatitur secum aliquam bonitatis minorationem; ex hoc autem ipso quod aliquis actum peccati commisit, incurrit quandam boni minorationem, inquantum effectus est vituperabilis, et indecentiam quandam habens ad tantum bonum. Ex hoc vero quod reus est pœnæ, etiam impeditur a beatitudine perfecta, quæ omnem dolorem et pœnam excludit: *fugiet enim ibi dolor et gemitus*, ut dicitur, Isaïæ 35 (v. 10). Utrumque tamen horum aliter impedit in peccato veniali, et aliter in peccato mortali. Nam, in peccato mortali, patitur homo bonitatis minorationem per privationem principii ducentis ad finem, scilicet per privationem charitatis; sed, in peccato veniali, patitur homo minorationem et impedimentum per quandam indecentiam actus (δ), quasi impedimento existente in ipso actu (ε) quo pergendum erat in finem, salvo tamen principio inclinante: sicut etiam grave potest impediri ne perveniat deorsum, vel propter corruptionem gravitatis in ipso,

(α) ordinata. — reordinata Pr.

(β) gratia ablata. — si gratia ablata est Pr.

(γ) tollitur. — Om. Pr.

(δ) in quo. — Ad. Pr.

(ε) vel quo impeditur actus. — Ad. Pr.

vel propter aliquod impedimentum obstaculi occurrentis, quo impeditur motus ejus ne ad finem naturalem perveniat. Ex parte etiam reatus pœnæ est differentia. Nam, per peccatum mortale, meretur, quasi inimicus effectus, pœnam exterminantem; per peccatum vero veniale, pœnam corrigentem. Aliter ergo remittitur peccatum mortale, et aliter veniale. Nam, quoad culpam, ad hoc quod peccatum mortale non imputetur, oportet quod tollatur impedimentum, quod erat ex corruptione principii, per novam charitatis et gratiæ infusionem; hoc autem non requiritur in peccato veniali, quia charitas manebat, sed oportet quod tollatur impedimentum per aliquem fortem impulsus repugnantem impedimento quod erat appositum ex obice venialis: sicut impedimentum quod contingit ex gravitatis corruptione, non potest tolli nisi per iteratam generationem ejusdem; impedimentum vero quod erat ex aliquo obice opposito, tollitur per aliquem violentum motum removemtem ipsum obicem. Sic ergo et veniale, quantum ad culpam, remittitur per fervorem charitatis; mortale vero, per gratiæ infusionem. Quantum ad pœnam autem, peccatum mortale non remittitur, quia habet pœnam interminabilem et æternam; peccatum vero veniale dimittitur per exsolutionem pœnæ temporalis finitæ. Et hoc quidem quomodo utrumque possit remitti in hac vita, satis manifeste apparet. Sed, in futura vita, mortale peccatum non potest remitti quoad culpam: non enim post hanc vitam anima mutatur essentiali mutatione per gratiæ et charitatis infusionem de novo; culpa autem non dimissa, nec pœna remittitur. Sed de peccato veniali quidam dixerunt quod in habentibus charitatem semper dimittitur in hac vita, quantum ad culpam; sed, quantum ad pœnam, dimittitur post hanc vitam per pœnæ solutionem. Sed hoc quidem satis probabile videtur in his qui cum usu rationis ex hac vita decedunt: non enim est probabile quod aliquis in charitate existens, et cognoscens mortem sibi imminere, non moveatur motu charitatis et in Deum et contra omnia peccata quæ fecit, etiam venialia; et hoc sufficit ad remissionem venialium quoad culpam, et fortassis etiam quantum ad pœnam, si sit intensa dilectio. Sed quandoque contingit quod aliqui in ipsis actibus peccatorum venialium, vel in proposito venialiter peccandi, preoccupantur somno vel aliqua passione auferente usum rationis, et (x) præveniuntur morte antequam possint habere usum rationis. Quibus manifestum est quod venialia non remittuntur in hac vita; et tamen propterea non impediuntur perpetuo a vita æterna, ad quam nullo modo perveniunt, nisi omnino immunes effecti ab omni culpa. Et ideo oportet dicere quod venialia remittuntur eis post hanc vitam, etiam quantum

ad culpam, eo modo quo remittuntur in hac vita, scilicet per actum charitatis, etc., » ut recitatum est in probatione primæ conclusionis.

II. Ad argumenta Scoti. — Ad objecta Scoti contra eandem conclusionem, dicitur primo, quod sanctus Thomas non ponit quod peccato veniali debeatur de per se pœna æterna; sed illam opinionem tenet Hervæus. Ideo conceduntur argumenta Scoti contra illam opinionem adducta; nisi quod in prima ratione assumit falsum, scilicet quod peccatum mortale post cessationem actus non relinquit nisi tantummodo reatum, vel debitum pœnæ. Hoc enim falsum est: quia, præter reatum, relinquit maculam, et corruptionem boni nature, et offensam, seu culpam, ut alias (dist. 14, q. 1, et dist. 16, q. 1) dictum fuit.

Ad argumentum vero quo vult probare quod peccato veniali non debetur pœna æterna per accidens, quando conjungitur mortali, — dicitur quod ad illa duo quæ implicantur in argumento, respondet sanctus Thomas, *de Malo*, q. 7, art. 10. Nam ibi arguit sic, septimo loco: « Deus semper punit citra condignum; unde et in Psalmo (76, v. 10) dicitur quod non *continet in ira sua misericordias (x) suas*. Sed pœnam peccati venialis Deus non mitigat in futuro quoad acerbiteriam: quia pœna purgatorii est major qualibet pœna præsentis, ut Augustinus (in Psalm. 37) dicit; et multo magis pœna inferni. Ergo mitigat eam quantum ad durationem. Non igitur peccatum veniale mortali conjunctum æternaliter punitur. » Ecce argumentum. Sequitur responsio: « Dicendum, inquit, quod pœna peccati venialis, etiam cum in inferno punitur, mitigatur quantum ad acerbiteriam; quamvis gravius puniatur quam ab homine puniretur; quia majorem gravitatem habet secundum quod comparatur ad Deum, prout punitur a Deo, quam secundum quod comparatur ad hominem, prout punitur ab homine. » — Hæc ille. — Ex quibus patet responsio ad primam partem argumenti.

Ad secundam similiter patet responsio ex dictis ejus ibidem. Arguit enim sic, secundo loco: « Sicut dicitur, *Deuteronomio*, cap. 25 (v. 2), *pro mensura delicti erit plagarum modus*. Sed peccatum veniale non sit majus ex eo quod conjungitur mortali. Ergo non punitur majori pœna. Sed quando est sine peccato mortali in habente charitatem, non punitur pœna æterna. Ergo nec mortali adjunctum pœna æterna punitur. » Ecce argumentum. Sequitur responsio: « Dicendum, inquit, quod acerbitas pœnæ directe respondet quantitati peccati. Sed æternitas pœnæ respondet indelebilitati illius; quæ quidem aliquando convenit veniali peccato per accidens. » — Hæc ille. Item, in solutione quinti,

(x) et. — id est Pr.

(x) misericordias. — minus Pr.

sic dicit : « Non propter majoritatem culpæ ipsius venialis, peccatum veniale conjunctum mortali diutius punitur; sed propter indelebilitatem, quæ provenit ex adjuncto. » — Hæc ille. — Similia dicit, 1^a 2^a, q. 87, art. 5, in solutione secundi et tertii. Dicit enim sic : « Peccato originali non debetur poena æterna ratione suæ gravitatis, sed ratione conditionis subjecti, scilicet hominis qui sine gratia invenitur, per quam solam fit remissio poenæ. — Et similiter dicendum est ad tertium, de veniali peccato. Æternitas enim poenæ non respondet quantitati culpæ, sed irremissibilitati illius, ut dictum est (1^a 2^a, q. 87, art. 3). » — Hæc ille. — Ex quibus patet ad secundam partem argumenti.

Ad argumentum contra quæstionem (α), patet responsio per dicta in probatione primæ conclusionis. Potest etiam dici quod post hanc vitam est actus contritionis; qui tamen non est meritorius, sed tantum remotivus, impediementi beatitudinis. Unde sanctus Thomas, *de Malo*, ubi supra (q. 7), art. 11, in solutione secundi, sic dicit : « In futura vita non erit aliqua essentialis mutatio voluntatis, scilicet quantum ad finem, vel quantum ad charitatem vel gratiam. Potest tamen esse aliqua accidentaliter mutatio voluntatis, per remotionem impediementi : nam removens prohibens, est movens per accidens, ut dicitur in 8. *Physicorum* (t. c. 32). » — Hæc ille. — Et ad idem potest referri illud quod dicit, 4. *Sentent.*, dist. 17, q. 2, art. 4, in solutione tertiæ quæstiunculæ, ubi sic dicit : « In contritione tria consideranda sunt. Primum est contritionis genus, quod est dolor. Secundum est contritionis forma, quia est actus virtutis gratia informatus. Tertium est contritionis efficacia, quia est meritorius, et sacramentalis, et quodam modo satisfactorius. Animæ ergo post hanc vitam, quæ in patria sunt, contritionem habere non possunt; quia carent dolore, propter gaudii plenitudinem. Illæ vero quæ sunt in inferno, carent contritione; quia, etsi dolorem habeant, deficit tamen eis gratia dolorem informans. Sed illæ quæ sunt in purgatorio, habent dolorem de peccatis gratia informatum, sed non meritorium, quia non sunt in statu merendi. In hac autem vita, omnia tria prædicta inveniri possunt. » — Hæc ille. — Ibidem etiam dicit, in solutione secundi, quod « animæ in purgatorio dolent de peccatis; sed ille dolor non est contritio, quia deest ei contritionis efficacia. » Item, in solutione tertii, dicit quod « poena illa quam animæ sustinent in purgatorio, non potest proprie dici satisfactio, quia satisfactio opus meritorium requirit; sed largo modo dicitur satisfactio poenæ (β) debite solutio. » — Hæc ille. — Ex quibus apparet quod ipse videtur sensisse quod in purgatorio non est contritio univoce

dicta cum ea quæ est in hoc sæculo, nec satisfactio, nec meritum univoce ut hic. Potest ergo dici breviter, quod ad deletionem venialis in purgatorio sufficit actus charitatis in Deum, detestativus peccatorum venialium in hac vita commissorum, sive talis actus dicatur proprie et univoce contritio, sive non, sive sit meritorius, sive non.

Et hæc de quæstione sufficiant. De qua benedictus Deus. Amen.

QUÆSTIO II.

UTRUM IN QUOLIBET CASU TENEATUR SACERDOS
CELARE PECCATA QUÆ SUB SIGILLO CONFESSIONIS NOVIT

UXTA eandem distinctionem iterum quaeritur : Utrum in quolibet casu teneatur sacerdos celare peccata quæ sub sigillo confessionis novit.

Et arguitur quod non. Quia magis debet homo servare conscientiam suam quam famam alterius; quia charitas ordinata est. Sed aliquando aliquis peccatum celans, incurrit propriæ conscientie detrimentum; sicut cum in testimonium adducitur pro peccato illo, et cogitur jurare de veritate dicenda. Ergo videtur quod in aliquo casu liceat confessionem publicare.

In oppositum arguitur. Quia dicit decretalis, *de Pœnitentiis et remissionibus* (cap. 12) : *Caveat sacerdos ne verbo, vel signo, vel alio quovis modo prodat aliquatenus peccatorem.*

In hac quæstione erunt tres articuli. In primo ponentur conclusiones. In secundo, objectiones. In tertio, solutiones.

ARTICULUS I.

PONUNTUR CONCLUSIONES

Quantum ad primum articulum, sit

Prima conclusio : Quod sacerdos debet celare peccata sibi confessa.

Hanc ponit sanctus Thomas, præsentī distinctione, q. 3, art. 1, q^{da} 1. Quam probat sic : « In sacramentis ea quæ exterius aguntur, sunt signa rerum quæ interiorius contingunt. Et ideo confessio, qua quis sacerdoti se subjicit, signum est interioris qua quis Deo subjicitur. Deus autem peccatum illius qui se ei subjicit per poenitentiam tegit. Unde

(α) quæstionem. — conclusionem Pr.

(β) poenæ. — poenitentiam Pr.